אמר רב יהודה מדיסקרתא ת"ש [א]בהם יכול בכולן ת"ל מהם אי מהם יכול מקצתן ת"ל בהם הא כיצד עד שיגע במקצתן שהוא ככולן [א]ושיערו חכמים בכעדשה שכן החומט תחלת ברייתו בכעדשה ש"מ שיעורא גמירי לה אמר רב שמעיה כי בעינן שיעורא דבדלא הויא כעדשה לא מטמא דלא נפלה בה נשמה [ב]אבל נפלה בה נשמה לא תיבעי לך: השדרה והגולגולת: איבעיא להו שדרה וגולגולת תנן [ג]או דלמא או שדרה או גולגולת אמר רבא ת"ש [ד]שדרה שגירד רוב עילעין שבה טהורה ובקבר אפילו משוברת או מפורקת טמאה מפני הקבר טעמא משום דגירד הא לא גירד טמא ש"מ או שדרה או גולגולת קתני [א] הא לא קתני הא קמ"ל דכי גירד טהורה אידך תיבעי לך תא שמע [ה]רבי יהודה אומר ששה דברים ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין וחזר בו ר' עקיבא ומעשה שהביאו קופה מלאה עצמות לבהכ"נ של טרסיים והניחוה באויר ונכנס תודוס הרופא וכל הרופאים [עמו] ואמרו אין כאן שדרה ממת אחד טעמא דליכא שדרה דמחדא האיכא או שדרה או גולגולת דמחדא נזיר מגלח עליה ש"מ או שדרה או גולגולת תנן לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שדרה וגולגולת דממת אחד ליכא אלא אפי' או שדרה ממת אחד או גולגולת ממת אחד ליכא תא שמע ממניינא ומה הן ששה דברים שרבי עקיבא מטמא וחכמים [ה]מטהרין [ו]ועל אבר מן המת שבא משני מתים [ז]ועל אבר מן החי שבא משני בני אדם [ח]ועל חצי קב עצמות שבא משני מתים ועל רביעית דם הבא משנים ועל עצם כשעורה שנחלק לשנים והשדרה והגולגולת

ואי

אמר רב יהודה מדסקרתא ת"ש. אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנוגע בהם במותם וגו' (ויקרא יא) אי בהם יכול בכולם דכי נגע בכולם יהא טמא אבל לא [א]במקצתו ת"ל וכל אשר יפול עליו מהם במותם כו': **ושיערו חכמים.** שמגע עדשה יטמא שהוא כעדשה [ב]שהוא ככולו: **שכן החומט כו'.** ומדקא בעי שיעור בריה כעדשה ש"מ שיעורא דבריה כולה בעינן ואי חסרה שיעורא נפקא לה מכלל טומאתה וה"ה לענין אכילה: **אמר ר' שמעיה כי בעינן שיעורא.** דבריה במידי דכל ברייתו בכעדשה אבל גבי נמלה [ג]בפחות מכעדשה הויא בה נשמה דהא שלימה נמי לא הויא כולה כעדשה לא בעינן שיעורא ואכתי תבעי לך: **אמר רבא ת"ש [שדרה] שגירד רוב צלעות שבה.** שעקר רוב צלעות שבה טהורה ואע"ג שהן מונחות בלדה: **ובקבר כו'.** מפני שהקבר מצרפה להיות [ד]כמו שלמה. הא לא גירד טמאה ואע"ג דליכא גולגולת בהדה וש"מ דשדרה או גולגולת תנן: **אידך.** לא גירד עדיין תיבעי לך: **ששה דברים.** לקמן קחשיב להו: **של טרסיים.** צורפי נחשת ואמרי לה של אותה אומה ואמרי לה אורגים ודומה לו במסכת ע"ז (דף יז:) במעשה דרבי אליעזר כשנתפס למלכות דאמר להו רבס של טרסיים אני: **והניחוה באויר.** כדי שלא יהיו מיטמאין באוהל עצמות: **ונכנס תודוס הרופא.** שהיה בקי ומומחה אם הן ממת אחד או משני מתים: **ואמרו אין כאן שדרה ממת אחד.** ואין הנזיר מגלח על אהילו ואפילו לר"ע שהיה אומר בתחלה שאפי' היא באה משני מתים מטמא על אהילו חזר בו ר"ע: **טעמא משום דליכא ביה שדרה ממת אחד.** קאמר דאין הנזיר מגלח הא איכא (א) חדא דמת אחד מטמא באהל ואין מועיל הנחתו באוירא כלום והנזיר מגלח עליו ותפשוט דאו שדרה או גולגולת: לא לעולם אימא לך דשדרה וגולגולת ממת אחד בעינן והאי דקאמר להו [ה]הרופאים דקא מטהר להו לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שדרה וגולגולת דמת אחד כדי שיעור טומאת אהל דליכא אלא אפילו שדרה ממת אחד וגולגולת ממת אחד לדברי ר"ע הוה מטמא לא איכא: **ת"ש ממניינא.** דששה דברים על אבר מן המת הבא מב' מתים כגון הזרוע או השוק שיש בו שתי עצמות והאחד בא ממת אחד והאחר בא ממת שני וקריין הן אבר אחד: **ר"ע מטמא וחכמים מטהרים.** לפי שלא אמרו שיהא מטמא באהל אלא באבר ממת אחד ואבר מן החי הבא מאדם אחד וחצי קב עצמות הבא ממת אחד ורביעית דם הבא ממת אחד במגע ולא באהל ולדברי ר"ע אפי' באהל ועצם כשעורה ממת אחד וכל אלו [ו]אומר ר' עקיבא שאפי' הן באין משני מתים הרי אלו מטמאין:

לעולם

ת"ש בהם יכול בכולן. גבי שרצים כתיב אשר יפול מהם אל תוכו ובמקום אחר כתיב אשר יגע בהם במותם הא כיצד נתיישב שני המקראות הללו וכו' ושיערו חכמים בכעדשה דמיקריא מהם שזהו במקצת שרץ אחד ומיקריא בהם לפי שהחומט תחילת ברייתו בכעדשה וש"מ שיעורא גמירי מדבעינן כעדשה שהרי החומט גם כי הוי תחילתו בכעדשה היינו עם רגליו וקרניו ומ"מ אי חתיך מיניה פורתא דמיפחתי' מכעדשה אפ"ה חיה ואפ"ה בעינן כעדשה ממש כברייתה וש"מ שיעורא גמירי ודחי א"ר שמעיה כי בעינן שיעורא בכעדשה היכא דלא נפלה ביה נשמה כגון חומט שאם נפחת מעט תחילה או ודאי אין לנו להחשיבו בריה בפחות הואיל ולעולם לא יפול בו נשמת חיים בפחות מכן אבל היכא דנפלה ליה כגון נמלה חיה חשובה היא כי אף קילן רגליה או שום דבר ממנה יכולה עדיין לחיות הרבה שאין חייה תלוין בדבר שקלן: **איבעיא** להו שדרה וגולגולת תנן. דדוקא על שניהם מגלח או דלמא או שדרה או גולגולת תנן והוא הדין דמתניתין דאהלות (פ"ב מ"א) נמי מיבעיא ליה וכן משמע בסמוך דמייתי מתניתין דאהלות למיפשט בעיין: **ת"ש** שדרה שגרד רוב על' עולין שבה. פי' שיבר רוב צלעות שבה תרגום של צלעות עלעולין: **טהורה.** בעלמא [אמרינן] כמה חסרון בשדרה וכו'[1] ולא תטמא אמר[2] שמואל בפ' אלו טרפות (חולין מב:) וכן לטרפה וגם כאן נראה לרבינו יצחק דיש להשוות דאם נשתברו רוב צלעותיה טרפה וכדאמר בפ' אלו טרפות (שם נב.) נשתברו ברוב שני לדדין טרפה נעקרו אפילו ברוב צד אחד: **ובקבר** אפי' משוברת או מפורקת טמאה מפני שהקבר מצרפה. דהכי גמירי: **טעמא** דגירד הא לא גירד טמא וקס"ד דאיירי בלא גולגולת ואפ"ה טמאה וש"מ דאו שדרה או גולגולת תנן ומשני מי קתני הא לא גירד טמאה הא קמ"ל דכי גירד טהורה ואידך תיבעי לך פירוש מי קתני הא לא גירד טמאה בלא גולגולת דלמא כשיש עמה גולגולת איירי ואע"פ [כן] כי גירד רוב צלעות שבה טהורה: ואידך תיבעי לך. כלומר בלא גירד ואין שם אלא השדרה בלא גולגולת תיבעי לך: **תא** שמע רבי יהודה אומר ששה דברים ר"ע מטמא. בסמוך קא חשיב להנך ששה דברים וחכמים מטהרין וחזר בו ר"ע: **מעשה** שהביאו קופה מלאה עצמות לבית הכנסת של טרסיים. פירוש צורפי נחשת: והניחוה באויר. במקום שאין גג עליו פן יטמאו באהל הנכנסין שם: נכנס תודוס הרופא וכל הרופאים עמו ואמרו אין כאן שדרה ממת אחד. ובפירוש משניות מצאתי דהכי איתא בסיפרי אמרו הואיל ויש כאן מטהרין [ומטמאין] נעמוד למנין פירוש ר"ע וחכמים שנחלקו בשדרה ובגולגולת הבאים משני מתים ובסמוך מייתי לה ובמס' אהלות פ"ב (מ"ז) נמי תנן פלוגתייהו התחילו מר' עקיבא תחילה וטיהר אמרו לו הואיל ואתה הוא שהיית מטמא טיהרת יהו טהורין: **טעמא** דליכא שדרה [ב] דמת חדא. פי' ממת חדא: הא איכא שדרה או גולגולת דמת חדא נזיר מגלח עליה וש"מ או שדרה או גולגולת תנן. ודחי דלמא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שדרה וגולגולת דממת אחד ליכא ל"ע מה היו צריכין להראות לרופאים אם השדרה ממת אחד או לא והא מסתמא היתה מפורקת ומשוברת ואמרינן לעיל דאף ממת אחד טהורה ואומר רבינו יצחק דאיירי כגון דעל אותן עצמות האהיל האדם בעודן בקבר ואמר לעיל הקבר מצרפו: **ת"ש** ממניינא מה הן ששה דברים שר"ע מטמא וחכמים מטהרין על אבר מן המת שבא משני מתים ועל אבר מן החי שבא משני בני אדם ועל חצי קב עצמות שבא מב' מתים. ומדלא קאמר הכא ועל רובע עצמות הבא משני מתים כדתנן במסכת אהלות (פ"ב מ"ז) בפלוגתא דר"ע ורבנן יש להוכיח דהכא לענין תגלחת נזיר איירי דאינו מגלח על פחות מחצי קב ולהכי נקט חצי קב דעל רובע הקב דאתי[3] ממת אחד אינו מגלח כדתנן במתניתין והתם לענין טומאת אהל גרידא קתני: [ג]**שבא** משני מתים. דאילו בא ממת אחד לר"ע מגלח כדתנן במתני' לר"ע ופליגי רבנן עליה והכא תנן דר"ע[4] הדר ביה ונדין הוא דמיבעי ליה למינקט לרבנן על חצי לוג דם הכא משני מתים אלא איידי דלר"ע דאף ברביעית מגלח נקט הכי. הר"ף: **ועל** עצם כשעורה [ד] ועל רביעית דם כו' ועל עצם כשעורה שנחלק לשנים. אף כי הוא ממת אחד: והשדרה והגולגולת. במסכת אהלות (פ"ב מ"ז) תניא בהדיא בפלוגתא דר"ע ורבנן השדרה וגולגולת משני מתים: [ה]**ואי** ס"ד או שדרה או גולגולת הני שבעה הויין. פי' דנחלקו בו ר"ע ורבנן וכרישא תנא ששה דברים אלא ודאי שדרה וגולגולת חד[5] דלא מטמא הא בלא הא ומשני לעולם שדרה וגולגולת כתרי חשיב להו וסמי עצם כשעורה מחושבנא דששה דברים דכי קתני ששה דברים דפליגי[6] על ר"ע לאפוקי עצם כשעורה דיחיד הוא דפליג עליה דתניא עצם כשעורה כו':

ואיבעית

מסורת הש"ס

א) [חגיגה יא. נדה נו.], ב) תוספתא דאהלות פ"ב, ג) שם פ"ד, ד) [אהלות פ"ב], ה) שייך לע"ב,

◆

תורה אור השלם

1. אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשָּׁרֶץ כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב: ויקרא יא לא

◆

נוסחת הריב"ן

א) במקצתו: ב) שהוא: ג) דפחות: ד) להיות שלמה: ה) הרופא וקא מטהר להו: ו) היה אומר:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טעמא וכו' הא איכא שדרה דמת אחד:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' הא לא קתני. נ"ב עי' תוס' ד"ה טעמא דגירד וכו': ב] תוס' ד"ה טעמא דליכא שדרה דמת חדא. תיבות דמת חדא נמחקו ונ"ב דמחדא: ג] ד"ה רביעית דם שבא משני מתים וכו' כצ"ל: ד] ד"ה ועל עצם כשעורה ועל רביעית דם וכו' ועל עצם כשעורה. מן תיבות ועל רביעית עד כשעורה נמחק:

◆

הגהות התוספות

1. תיבת וכו' נמחק. 2. צ"ל וכו' ואמר. 3. צ"ל אפילו דאתי. 4. צ"ל מה דר"ע. 5. צ"ל כחד חשיב להו. 6. צ"ל דפליגי רבים.

◆

מוסף רש"י

בהם. בשרצים כתיב כל הנוגע בהם (נדה נו.). ת"ל מהם. וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא (שם וחגיגה יא.). החומט. אומר אני שהוא מין שרץ שקורין לימצ"א בגלל בקליפה ההולכת ומתעגלת תמיד כל כמה שגדל, ותחלת היצר בקליפה של עדשה היא (שם).

◆

פי' הרא"ש

ת"ש בהם יכול בכולן בשרצים כתיב וכל אשר יגע בהם. דמשמע שיגע בשרץ שלם ת"ל כל אשר יפול מהם דמשמע אפי' מקצתן: הא כיצד יתקיימו ב' מקראות הללו: ושיערו בכעדשה. דהיינו מקצתו וקרינן ביה בהם לפי שהחומט תחלת ברייתו בכעדשה והוא שלם: ש"מ שיעורא גמירי. דאי אמרת דנמלה שנקצצו רגליה קרויה בריה (ואבתי) [ואף דעתה] אין בו כעדשה ותחילת ברייתו כשהוא שלם אין בו אלא כעדשה ונילף מיניה דפחות מכעדשה [נמי] מטמא. ודחי כי בעי שיעורא בכעדשה היכא דלא נפלה

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ד מהל' אבות הטומאות הלכ' ג סמג עשין רמו:
לה ב מיי' פ"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' כב סמג לאוין קלג:
לו ג מיי' פ"ב מהלכ' טומאת מת הלכה ח ופ"ז מהל' נזירות הלכ' ב ועי"ש בכ"מ סמג עשין רלא:
לז ד מיי' פ"ד מהלכות טומאת מת הלכה ז:
לח ה ו מיי' שם הלכ' א ופ"ז מהל' נזירות הלכה ב:
לט ז מיי' פ"ז מהלכות נזירות שם ופ"ד מהלכות טומאת מת הלכה ב:
מ ח מיי' שם הלכה א:

◆

פי' הרא"ש (המשך)

ביה נשמה כמו חומט בתחי' (דמקומו) ודאי אין לנו להחשיבו בריה בפחות מכעדשה הואיל ולא תפול בי' נשמה בפחות מכאן: אבל היכא דנפלה ביה נשמה. כגון נמלה חיה חשובה ברי' אפילו חסרה הואיל ועדיין יכולה לחיות: איבעיא להו שדרה וגולגולת תנן. דוקא תרווייהו. או דלמא [או שדרה כו'] ועל מתני' דאהלות דתנן ואלו מטמאין באוהל השדרה והגולגולת שייך נמי למבעי הך בעיא. וכן מוכח בשמעתין דמייתי הך בעיא ממתני' דאהלות. ת"ש שדרה שגידר. פי' חותך כמו גודו אילנא רוב עלעין שבה. צלעות תרגומו עילעין ובפ' אלו טרפות מפ' נשתברו ברוב ב' צדדים נתפרקו ברוב צד א' טהורה. שביטל שם שדרה ממנה ובקבר אפי' נשברה או נפרקה טמאה שהקבר מצרפם דהכי גמירי. הא לא גידר טמאה השדרה לבדה. מי קתני הא לא גדרה טמאה דלמא כי גדר טהורה אידך תבעי לך. מי קתני הא לא גדר טמאה בלא גולגולת. דלמא עם גולגולת מיירי ואעפ"כ אם גדר טהורה אידך. כלומר אם לא גידר תיבעי לך אי מטמא שדרה לבדה. ת"ש ר' יהודה (דברי) [אומר ששה דברים] ר"ע מטמא בסמוך קא חשיב להו: של טרסיים צורפי נחושת והניחוה באויר מקום שאין עליה אוהל שלא יטמאו הנכנסים שם וכל הרופאים אמרו שהיו בקיאים להכיר בעצמות שהם משדרה וגולגולת ולהשוות עצם לעצם ולידע אם הם מב' מתים או ממת א' ואמרו אין כאן שדרה ממת א' ולא גולגולת ממת אחד והנזיר שהאהיל עליהם בעודם בקבר א) איזו בגלה. דאי משום טומאת אוהל אפילו היה שם שדרה ממת א' לא היה מגלח כיון דאין השדרה שלימה כדאמרי' לעיל גדר רוב עילעין שבה טהורה. ת"ש ממניינא ומה הן ו' דברים וכו' ועל חצי קב עצמות וכו' מדלא קתני ועל רובע עצמות הבא מב' מתים כדאיתא בפלוגתא דר"ע ורבנן במסכת אהלות אלמא דלענין תגלחת נזיר איירי והכי ועל עצם כשעורה שנחלק לשנים אעפ"י שהוא ממת א'. והשדרה והגולגולת במס' אהלות קתני בהדיא בפלוגתא דר"ע ורבנן השדרה והגולגולת מב' מה"ב כי קתני

א) נראה דצ"ל והלכך אם הי' שם שדרה ממת אחד היה מגלח דאי משום וכו'.